

Kick off onderzoek Dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië: 1945-1950. 14 september 2017. "Overbodig of hard nodig." Toespraak van Frank van Vree.

- 02.18 minuten. **Frank van Vree.** "Dat programma "Dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië is officieel begonnen anderhalve week geleden, op 1 september, na negen maanden intensieve voorbereiding, volgend op het besluit van het Kabinet, dat werd net al gememoreerd."
- 3.00 minuten "Het besluit uit de brief van de Tweede Kamer... eh ..de regering en een brief van de Tweede Kamer op 2 december 2016. "Alles afwegende concludeert het kabinet dat er inmiddels voldoende aanleiding is voor een breed opgezet onderzoek naar de context van het geweldsgebruik in de periode van dekolonisatie. En het kabinet gaf aan dat het een brede studie wil. Een dergelijk onderzoek, en ik citeer het nog maar even, een dergelijk onderzoek dient zich niet te beperken tot de geweldpleging door alle partijen doch nadrukkelijk in te gaan op de brede context van de naoorlogse dekolonisatie, inclusief samenleving en het politiek-bestuurlijk, justitieel en militair optreden in (geluid valt weg) in het voormalige Nederlands-Indië, Indonesië zowel vanuit Haags als vanuit lokaal perspectief."
- 3.51 minuten. "Het kabinet kwam tot dit besluit, de directe aanleiding tot het besluit was de publicatie van het boek "Brandende Kampongs van Rémy Limpach. Maar uiteraard de... (gelach)....Eh, sorry, ja, dat hoort u, dat hoor ik niet. De Brandende Kampongs...De oorzaken, of de motieven voor, om dit onderzoek te laten verrichten liggen uiteraard dieper, maar daar gaan we het vanavond ook over hebben. Onder andere aan de hand van een korte pitch van Gert Oostindie. Wat natuurlijk belangrijk is aan dit besluit is is dat het Nederlandse kabinet na bijna vijftig jaar bereid bleek om verder te kijken dan de zogenaamde Excessennota, die nog steeds, tot de dag van vandaag, het officiële regeringsstandpunt vertegenwoordigd."
- 4.50 minuten. Bijna vijftig jaar na de Excessennota. Bijna zeventig jaar na het einde van de koloniale oorlog. En bij de keuze van de locatie van vanavond hebben we echt gedacht: "Pakhuis de Zwijger is een goede naam voor deze bijeenkomst". Wordt het niet eens tijd? Of is dit overbodig? Is dit mosterd na de maaltijd? En dat is de titel van vanavond: "Overbodig of hard nodig." De reacties op het regeringsbesluituit de reacties op het regeringsbesluit blijkt dat de opvattingen uiteen lopen. En dan citeer ik een aantal van die reacties."
- 5.26 minuten "Cynisch, nutteloos, het is gewoon werkverschaffing voor die drie instituten. Of: laat het verleden nu met rust. Waarom zouden wij dienstplichtigen opzadelen met schuldgevoel? Of, aan de andere kant, het is de zoveelste poging van de regering om haar straatje schoon te veegen. Opnieuw. Of: het onderzoek is een schaamlap. De echte slachtoffers, in Indonesië, zullen er niets mee opschieten. Of: het onderzoek is een vorm van neokolonialisme. Hoe kan een land van daders nu hier recht doen aan het verleden? Reacties van de ene en van de andere kant maar ook de reactie: "Goed dat er nu eindelijk systematisch onderzoek wordt gedaan." En dat Nederland in de spiegel van de geschiedenis durft te kijken. En misschien de meest positieve reactie kwam uit het buitenland, uit Australië, waar een journalist schreef dat dit onderzoek een vorm van "transitional justice" is. Als een vorm van waarheidsvinding, waaraan andere regeringen, in andere landen, een voorbeeld aan zouden kunnen nemen."

Uitgangspunt onderzoeksprogramma

- Geen regeringsopdracht maar bijzondere subsidie
- Volledig gedeelde verantwoordelijkheid NIHM, KITLV en NIOD
- Opgezet als groot onderzoeksprogramma, naar model van o.a. NWO, met 9 deelprojecten
- Geen omvattend dik rapport in 2021, maar een samenvattende, korte studie, plus deelstudies, websites, mogelijk tentoonstellingen etc.
- Internationale Wetenschappelijke Adviescommissie
- Maatschappelijke Klankbordgroep Nederland

- 6.35 minuten. “Nu, wat gaan we doen? Wat behelst het programma? De uitgangspunten van het onderzoeksprogramma. Ik kan niet genoeg benadrukken: dit is niet een regeringsopdracht, dit is een onderzoek van drie instituten, wat gesubsidieerd wordt door de overheid, met een bijzondere subsidie, maar waarbij de onderzoekers volledig vrij zijn in de keuze van hun onderwerp en in de conclusies. De drie instituten (NIMH, KITLV, NIOD) zijn volledig verantwoordelijk voor wat er gebeurt.”
- 7.10 minuten. “Het is een programma, het is opgezet als een onderzoeksprogramma, naar het model zoals het bijvoorbeeld bij NWO of bij Europese onderzoeksfondsen wordt gehanteerd. Een onderzoeksprogramma met negen deelprojecten. Het gaat niet – veel gestelde vraag – dit onderzoeksprogramma gaat niet een heel dik rapport opleveren, zoals het Srebrenica-onderzoek, wat overigens wel een regeringsopdracht was (NB: ook NIOD en als hier). Drie dikke delen samenvattende studie , dat wordt het niet. Het worden deelstudies, het worden websites, het worden mogelijk tentoonstellingen. Misschien zelfs documentaires en een samenvattend rapport. Een samenvattend boek, een synthese. Daar kom ik straks nog op terug.”
- 7.50 minuten. Er is een internationale wetenschappelijke adviescommissie, die onze voorstellen voor de deelprogramma’s zoals we die, waar we een half jaar aan gewerkt hebben, heeft goedgekeurd. En er is een Maatschappelijke Klankbordgroep, Maatschappelijke Klankbordgroep Nederland, waarin belangenorganisaties en representerende organisaties en instellingen van de verschillende groepen die op enigerlei wijze met deze geschiedenis zijn verbonden, vertegenwoordigd zijn. En ik ben blij dat zowel de meerderheid van de wetenschappelijke adviescommissie als de leden van de Maatschappelijke Klankbordgroep hier aanwezig zijn.”
- 8.28 minuten. “Dit zijn de uitgangspunten, maar hoe ziet dat programma er dan uit? Zoals ik zei, het zijn negen projecten, De beschrijving van die projecten, uitgebreide beschrijving want dat is inmiddels al een boekwerk je op zichzelf geworden. De uitgebreide beschrijving

kunt u vanaf vandaag vinden op de website (<https://www.ind45-50.org/>). Nog niet helaas model friendly maar dat gaat de komende dagen hopelijk wel gebeuren,”

- 8.58 minuten. “**Het eerste project**, maar eigenlijk in tijd het laatste is de synthese. Een samenvattend overzichtswerk, dat geschreven gaat worden door Gert Oostindie (KITLV). Ik zal vanavond ook de verschillende onderzoekers, voor zover bekend, bij u introduceren. Dat begint pas over twee jaar (2020) en moet in de zomer van 2021 klaar zijn. Een leesbare, samenvattende overkoepelende synthese, van de bevindingen van dit onderzoeksproject, van dit onderzoeksprogramma, waarin uiteraard ook eerdere studies worden opgenomen.”
- 9.35 minuten. “Het tweede onderzoek, het tweede project, gaat over de Bersiap. Over, ik mag wel zeggen, de sociale oorlog, of de burgeroorlog. Ik denk dat dat een goede karakterisering is. Een periode van grootschalig geweld in 1956, 1946, waarbij veel doden vielen.”

- 9.54 minuten. “Aan verschillende kanten. Onder de Indonesiërs, onder de indo-Europeanen, onder minderheidsgroepen. Dat onderzoek gaat uitgevoerd worden door Esther Captain (eerder hoofd onderzoek Nationaal Comité 4 en 5 mei) en Onno Sinke (journalist). En hierin wordt ook samengewerkt met regionale studies en andere projecten, daar kom ik straks nog op terug. Maar regionale studies en dus ook met Indonesische onderzoekers. De hoofdvraag van dit onderzoek is: “Wat was de Bersiap, wie waren de slachtoffers, de daders en de verantwoordelijken. En hoe past deze episode in de bredere context van de vestiging van de Indonesische Staat , de dekolonisatie en de Indonesische Revolutie.

3. Politiek-bestuurlijke context in Nederland en Nederlands-Indië

- 10.38 minuten. “Het **derde project** gaat over de **politiek-bestuurlijke context** in Nederland en Nederlands-Indië. Het wordt uitgevoerd door Peter Romijn (NIOD), Remco Raben (universitair hoofddocent) en Anne van Mourik (NIOD). Bij dit thema kunt u zich ongetwijfeld een hele hoop zelf voorstellen. Het gaat over de interactie tussen Den Haag en Batavia, over communicatiekanalen, informatieverstrekking. Het gaat over politieke en mentale kaders. Uit welk perspectief handelingen werd verricht, besluiten werden genomen. Hoe werd informatie gestuurd? Wat wist men, werd de informatie gemanipuleerd? Hoe lagen de verantwoordelijkheden voor de politiek, militair, justitieel? Met name ten aanzien van geweld en oorlog. En hoe verliep het politieke debat? Welke rol speelde maatschappelijke organisaties, zoals bijvoorbeeld de kerken? En hoe reageerde Nederland in het internationale krachtenveld? Nogmaals, zowel aan de Nederlandse kant als aan de Nederlands-Indische kant.”
- 11.45 minuten. **Het vierde onderzoek** gaat over de internationale politieke context. Door Jeroen Kemperman (NIOD) en Tom van den Berg (KITLV). En dit is – in eerste aanleg – vooral een bronnenproject. Deze onderzoekers gaan uitzoeken wat er in de archieven, in België, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Zwitserland, India, Australië, Japan en in de VS, kijken naar materiaal dat daar ligt. Wat een nieuw licht kan doen werpen op de dekolonisatie van van Nederlands-Indië, inclusief memoires, getuigenissen en analyses. Dat in de eerste plaats maar ook nieuw licht werpen op de buitenlandse reacties op de gebeurtenissen in 1945-1050.”

- 12.34 minuten. “Dan de dekolonisatie en met name de oorlog in internationaal vergelijkend perspectief. Een project dat wordt geleid door Thijs Brocades Zaalberg en Bart Luttikhuis. Dit is een beetje een ander soort project. Want dit is een project dat in het begin van 2019 gaat spelen. Waarbij wij goede, excellente buitenlandse onderzoekers naar Nederland halen, naar Amsterdam, halen om met de Nederlandse onderzoekers samen te bekijken hoe bijzonder Nederland of hoe gewoon Nederland nu eigenlijk is als je het vergelijkt met de dekolonisatie in andere landen. Een gezamenlijk project wat die internationale experts, dat zijn experts die gespecialiseerd zijn op het gebied van dekolonisatie in vergelijkbare landen in dezelfde periode.”

- 13.26 minuten. “Waarom is dat project nodig? Omdat op deze manier de eigen geschiedenis van Nederland en Indonesië meer diepte te geven. Want door

vergelijking krijg je meer scherpste en diepte en dat is waarom we dit onderzoek afzonderlijk neerzetten.”

- 13.41 minuten. “Het volgende project is **asymmetrische oorlogsvoering** en asymmetrisch wil zeggen dat de oorlog, de positie van beide partijen in die dekolonisatieperiode asymmetrisch was, te beginnen met een regulier leger dat stond tegenover strijdkrachten die vooral de guerrilla beoefenen. Dit onderzoek bestaat uit drie delen. In de eerste plaats een project over de Inlichtingendiensten, een project over technisch geweld en een project over militaire justitie.”

- 14.19 minuten. “En ook deze deelonderzoeken zullen vanuit een internationaal perspectief gebeuren. Het eerste onderzoek, de rol van de inlichtingendiensten, hun wijze van opereren, inclusief martelingen en geweld, de

informatievoorzieningen....dat is het thema van dat eerste onderzoek, dat uitgevoerd gaat worden door Rémy Limpach. Inlichtingen spelen een cruciale rol in een asymmetrische oorlogvoering. En dit is een vrijwel onontgonnen terrein, waar nog echt heel erg veel moet uitgezocht worden. Het tweede deelonderzoek gaat over technisch geweld. Het gaat over technisch geweld door Nederlandse en Indonesische troepen. Het gaat over wapensystemen. De toepassing van onder andere artillerie. Zware mitrailleurs, tanks en vliegtuigen. De opvattingen over het gebruik daarvan, de gevolgen van het gebruik daarvan, van deze zware wapens. En ook hier is nog heel veel onderzoek te verrichten. Terwijl de verwachting is, dat het waarschijnlijk is, dat juist door dat technische geweld, de meeste slachtoffer zijn gevallen.”

- 15.38 minuten. “Het derde deel van dit project, van dit drieluik, gaat over het militair-justitiële apparaat en de werking daarvan. Maar dit onderzoek, het derde deel van het drieluik, gaat het interne justitiële apparaat. De werking ervan, en het hoeft geen betoog dat dit onderzoek essentieel is wanneer we het hebben over oorlogsgeweld en oorlogsmisdaden en vooral ook om te begrijpen wat er later is gebeurd en hoe het kan dat we daarvoor zo lang de ogen hebben gesloten of dat niet hebben geweten.”
- 16.21. minuten. “**Het zevende project** daar ga ik heel kort over zijn. Kort, niet omdat het niet belangrijk is, maar omdat het met Indonesische onderzoekers samen gaat gebeuren en daar wordt zo hier afzonderlijk een item aan besteed.”
- 16.43 minuten. “**Het achtste project**, de Maatschappelijke Nasleep, daar zal ik ook vrij kort over zijn. Dat gaat eigenlijk over wat er gebeurd is na 1950, hoe we omgegaan zijn met die geschiedenis. Dat onderzoeksproject zal later beginnen. Het zal zich richten op de nawerking van de dekolonisatie na 1950. We beginnen daar later mee omdat we ook zoveel mogelijk willen meenemen van het onderzoek waar we nu aan beginnen.”
- 17.13 minuten. “Dan het laatste project, Getuigen, Tijdgenoten. Het is een project dat ook vooral bedoeld is voor de tijdgenoten en die tijdgenoten worden oud. Het is een loket, het is een loket, dat open staat. Voor documenten, foto’s, dagboeken, Het is een loket ook waar mensen met hun verhaal kunnen komen. Wat ook bestaat. Waar ze gehoord kunnen worden geïnterviewd. Interviews worden vastgelegd op beeld Voor het nageslacht maar ook voor de onderzoekers. Want we hopen dat we op deze wijze ook dingen te horen krijgen, of te zien krijgen, of te lezen krijgen, die van belang zijn voor de andere deelonderzoeken.
- 18.33 minuten. Wat zijn nu inhoudelijk de ambities van ons onderzoeksprogramma? Het is een wetenschappelijk programma. Wat wij willen is een integraal, samenhangend onderzoek over de periode 1945-1950. We willen onderzoek doen waarin uiteenlopende perspectieven met elkaar worden verbonden. In Nederland, in Indonesië en in de wereld. Het is een onderzoek, en dat is denk ik een van de belangrijkste zaken, het is een onderzoek dat zich wil toespitsen op de dynamiek van het proces. Op oorlog en geweld als resultaat van een wisselwerking, van actie en reactie. Van een wisselwerking tussen lokaal en nationaal, nationaal en internationaal. Het is een onderzoek dat ook zoekt naar een multinationale

vergelijkende context met een duidelijke theoretische onderbouwing van die conclusies. “

- 19.36 minuten. “Want dat is het uiteindelijke doel: om tot een aannemelijke interpretatie te komen van het verloop van de gebeurtenissen in die vijf jaren. Om te begrijpen hoe die gebeurtenissen zich hebben voltrokken. Wie daarvoor verantwoordelijk was. Wie waarvoor verantwoordelijk was. Om te kunnen begrijpen waarom mensen aan alle kanten in een situatie raakten waarin ze toen en ook vaak daarna nog verkeerden.”